

ЕГЗОТИЗМОТ ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ

Во едно интервју за сараевското списание »Одјек« во 1976 година поетот Ацо Шопов, меѓу другото, ќе истакне: »Сакајќи да го запознам и откријам светот, јас поблиску ја открив и ја запознав татковината. И обратно, откривајќи ја својата татковина, во суштина го запознав и го открив светот«. Критиката веќе забележа дека изречените зборови претставуваат, всушност, парафраза на стиховите од песната »Настан на езерскиот брег« (од збирката *Песна на црната жена*): *»жрицата и коњот со ѕвездена светлина во очите«*, според поетската имажинација на Шопов, (а по аналогија на митскиот Пегаз), по обиколувањето на светот, доаѓа на родното езеро, *»и вода бистра и лековита«* и повторно го започнува летот, носејќи ја со себе највисоката смисла на животот: *»да ја открие родната откривајќи го светот«* и *»откривајќи ја родната да го открие светот«*.

И затоа, не случајно се вели дека Шопов бил и останал поет на македонското поднебје, независно од тоа каде и за што пее. Дури и во веќе споменатата збирка *»Песна на црната жена«* (1976) која е плод на поетовиот престој во Сенегал, поетот останува доследен на таа своја определба, па иако на прв поглед се чини дека тој излегува од националните рамки, всушност станува збор за согледување на родниот крај од една поинаква перспектива и атмосфера, од далечина, од светот, конкретно од Африка. Оттука и специфичниот облик на егзотизам кој провејува во оваа збирка, а кој е уште една потврда за самосвојноста на поезијата на Шопов.

Егзотизмот, сфатен како сон за далечни краишта, на книжевен план се манифестира многу рано. Дури се смета дека секој уметник е во извесна смисла егзотист, бидејќи со фантазијата се пренесува надвор од непосредно дадената реалност¹. Меѓутоа, овде мислиме на еден специфичен вид егзотизам кој се храни од една посебна културна клима - оној кој цвета во епохата на романтизмот. Потхрануван од митот за »добриот« или »благодарниот дивјак« на Жан-Жак Русо, романтизмот донесува нов бран на егзотизам: потребата за

¹ Според: Марио Прац: *Азонија романтизма*, Београд 1974, стр. 168

патување (реално или имагинарно) во далечни непознати простори (или времињ), еден вид ескапизам кој би значел и протест против цивилизацијата.

Интересот за егзотични краишта од романтичарите ќе го наследат и поетите - симболисти, со таа разлика што додека романтичарите не само што мечтаеја за други земји, туку и преземаа конкретни патувања, симболистите мечтаеја за патувања и далечни земји, но не патуваа во вистинска смисла на зборот. Кај нив предност има вештачкото во однос на природното. Да се сетиме само на главниот јунак од романот на Уисманс *»Насиroyи«* - Дезесент - кому му беше доволно да отиде во еден англиски паб среде Париз и таму да ја »доживее« атмосферата на Лондон.

Единствено Бодлер, големиот претходник на симболизмот, има незавршено патување за Индија, така што егзотизмот во неговата поезија влече корени од романтизмот, а критичарите го врзуваат уште и за љубовта на Бодлер кон Мулатката Жана Дивал². Од друга страна, пак, од Бодлер започнува и еден од облиците на модерниот егзотизам, именуван како »бодлеријански« или »хашишен«³ кој се темели на употребата на дрога во потрагата по нови асоцијации и несекојдневни видици. Инаку, и овој облик на егзотизам потекнува од чобата на романтизмот, конкретно, неговите почетоци треба да се бараат кај англискиот поет Колриџ во неговата песна »Жублај Кан« која, според самиот поет, претставува резултат на »опиумски сон«.

За Шопов се вели »припаѓа на племето на „романтични“ поети«, бидејќи, »како и секоја вистински емотивна природа, ни тој не можел никогаш во потполност да го помири својот интимен свет со надворешниот, објективен свет и поредок«⁴. Меѓутоа, егзотизмот кај него не значи потрага по »локална боја«, ниту пак претставува некаков облик на ескапизам, во смисла на романтичарската девиза: »среќата е таму кај што не си« - кажано со речникот на еден Хајне. Егзотизмот во поезијата на Шопов, поточно во збирката *»Песна на црнайџа жена«*, е плод на една реална духовна авантура, резултат на конкретната состојба во која се нашол поетот во еден момент од животот; тој егзотизам се храни во допир со древната Африка. Она што е оригинално и што

² Да се види: Влада Урошевиќ: »Шарл Бодлер и неговите „Цвекиња на злото“«, предговор кон кн: Ш. Бодлер: *»Цвекиња на злото«*, Скопје 1982, стр. 14

³ »Речник книжевних термина«, Белград 1986, стр. 159

⁴ Сретен Перовиќ: »Интимни свијет Аца Шопова«, предговор кон кн.: Ацо Шопов *»Дуго долажење оѓа«*. Белград 1977, стр. 95

претставува новина во паетското обликување на егзотичното, тоа е настојувањето на Шопов да ги осмиели егзотичните предели одвнатре и притоа да пронајде некаква аналогија со родното поднебје. Така, под африканското небо и расцутените фланбоајани, во митичното одекнување на там-тамот, во танцот на црната жена која *»змијулесӣо се извива на дождо̄ӣ / како во̄̄пре̄гра̄ӣки на маж«*, во човековата збунетост пред бескрајот на океанот по кој некогаш пловеле галиите со робови, во древното африканско дрво баобаб во чие стебло *»закопани исправено, лежат мртвите«*..., Шопов го чувствува здивот на својата Македонија, ја наоѓа *»црната мака«* на својот народ низ вековите. На пример, во песната *»Баобаб«*, поетот ќе констатира: *»Се̄ӣо село̄ го о̄й̄колува не може да̄ го о̄й̄коли./ Дрво на живо̄ӣо̄ӣ. Храм на мр̄ӣвӣӣе. Та̄ӣковина«*; или, во *»синӣӣе очи на црноликӣӣе сӣњарки«*, тој го *»гледа«* изгревањето на синилото на својата татковина (песна *»Во очите на сӣњарките«*); или, во песната *»Во Штип и во Жоал«*, поетот ќе го увиди парадоксот: колку е голем, но и колку е мал светот, зашто и во двете далечни земји, во двата града, постојат *»исти љубови / истӣӣ бранува̄ња / и истӣӣ љо̄е̄ӣски маки и сонува̄ња«*.

Токму тука доаѓаме до оној карактеристичен момент во поетското осмислување на егзотичното кај Шопов: имено, непознатото кај него е секогаш во некоја рака познато и блиско, бидејќи светот е еден, а и судбината на човекот е една. Поетот го слуша *»ше̄ӣо̄ӣо̄ӣ «* на *»прародителскиот инстинкт«* дека *»сè е истӣо / иако е сокриено во различни шуми и рас̄ӣенија / без о̄глед како и да се вика̄ӣ: баобаб, даб или бреза«* (песна *»Тука ме доведе моето провидение«*). На тој начин, егзотичните афрички предели кои пулсираат низ стиховите на Ацо Шопов добиваат некаква метафизичка смисла и значење, прераснуваат во симбол за она што поетот веќе одамна го именуваше како - *небиднина*.

Инаку, кога говориме за збирката на Ацо Шопов *»Песна на црн̄а̄ӣа жена«*, некако сама од себе се наметнува уште една димензија на егзотизмот, навестена во насловот на оваа збирка Станува збор за едно сетилно - еротско спознавање на Африка, олицетворено во женската убавина во *»црната жена«*. Марио Прац во својата книга *»А̄гонија на роман̄ӣизмо̄ӣ«* говорейќи за овој аспект на егзотизмот, ќе рече дека *»егзотичниот и еротскиот идеал одат заедно«*⁵. Со други зборови, далечните, особено нецивилизираните средини во кои животот

⁵ М. Прац, оп. цит. стр.164

се одвива во склад со природните импулси, претставуваат погодна клима за конкретизација и проекција дури и на најскриените еротски желби. Меѓутоа, едно вакво промислување на мотивот на »црната жена« е можно само на прв поглед кај Шопов. Кај него, оваа димензија на егзотичното е само појавна, надворешна рамка зад која се насетува едно подлабоко сфаќање. Имено, црната жена во поетската визија на Шопов ги губи реалните контури, добива некаква судбинска одредница и прераснува во метафора на животот:

»Там-тамоти ти е во крвта,

крвта е во тебе,

а ти - во целата земја,

сињарко со очи синолички на црна арматура...«,

вели поетот во песната »Там-тамот ти е во крвта«.

Од друга страна, интересно е што ова етичко определување на црната жена, во поезијата на Шопов датира уште од порано. Така, негово навестување наоѓаме веќе во збирката »Небиднина« (1963) во стиховите изречени како пандан на оној познат бодлеровски повик кон Непознатото:

»Везилка си на оваа игра, на овој домородски рипам.

Од дивина со крвта ме викаш, од далечина;...

а не знам дали си моја ноќ, дали си ден...«

(песна »Шестта молива на моето тело«)

Кога пак, поетот ќе стаса во егзотичната Африка и ќе го пронајде клучот на тајната кај »црната жена во модро« која »ги знае сите магии на дождот«, стиховите прозвучуваат метафизички:

»Сега разбирам зошто не успеав да ти искам ни една песна,

зошто самата си песна над песните«.

(песна »Во сонот на црната жена«)

Магијата на поетската реч останува на крајот, сепак во рацете на поетот, а чарот и мистеријата на егзотичните предели и понатаму ги мамат вечните љубопитници и вљубеници во необичното и непознатото.

Summary

This supplement concerns the specific form of egsothisam in A. Šopov's collection poems „Black Woman“ 1976.

In this collection the author sets out his work from the main line of the exothic poetry which was primarily established by Romantics in Europe and afterwards was continued by the Symbolists.

Contrary to the mentioned Šopov tries to give significance to the exothic essence from inside and find analogy and compare it with his fatherhood.